

Alweer

Onder aan 't Veer

Fred van Os (1945) groeide op in Papendrecht, dorp aan de rivier de Merwede, in de schaduw van de grote stad Dordrecht.

Van Fred van Os verschenen eerder :

Onder aan 't Veer (2013)

Oh, my God (2018)

Fred van Os

Alweer

Onder aan 't Veer

The answer, my friend, is blowin' in the wind

Bob Dylan

Eerste druk januari 2023

Dit is een boek van fictie. Iedere gelijkenis met werkelijk bestaande personen berust op toeval.

© 2023 Fred van Os
Omslagontwerp Fred van Os

Inhoud

Alweer	7
De Oude Muur	10
De Witte Brug	13
Emigreren	25
De Rivier	37
De Spadesteker	42
De Meerkoet	45
De Snert van Ary Scheffer	49
En wie gaat de hond uitlaten?	53
Horror Vacui	56
Het duivels akkoord	61
Gestoord?	66
Scheikundeles	72
Pensionado in Portugal	76
Papendrecht in de olie, 1958	84
Kleuterschool	86
Plaats Delict	90
Rookt u?	92
Dichters aan de Rivier	95
Gijs	101
Te Laat	115
Kerst	118
Stoeptegel	123
De boom die er altijd was	125
't Anker	130
De Boom van Pythagoras	134
De vrouw in 't riet	137

Alweer

Onder aan 't Veer

Het Papendrechtse Veer was vroeger vanuit de polder de enige toegang tot Dordrecht, de oude regentenstad. Ondanks de geïsoleerde ligging strekte de macht van Hollands oudste stad tot ver in de ommelanden. Zo was Papendrecht eeuwenlang bezit van machtige Dordtse heren, die er hun Heerlijkheid hadden. De Fransen maakten hier een eind aan. Maar de stad bleef zijn invloed op de streek uitoefenen. Het voedsel voor die stad kwam immers uit de omliggende polders en het was in het belang van de stad dat de landbouwproducten ongestoord hun weg vonden naar de markten in de stad.

Nu lag het veer aanvankelijk op een andere plaats, namelijk daar waar nu het kleine parkje tegenover de Beatrixstraat ligt. Als je goed kijkt, zie je dat dit parkje met zijn speeltoestellen in de diepte ligt. Hier was eens de haven van Papendrecht! De veerboot kwam door de Gantel en legde aan bij de loswal, alwaar een karrenspoor naar de dijk leidde. En daar was 't oude Veerhuis, tevens paardenstallerij. Een latere eigenaar kreeg niet voor niets de bijnaam Hillegehit!

Later – ook inmiddels lang geleden - verhuisde 't Veer naar het uiteinde van de Veerdam. Daar verrees het chique veerhuis, 't Panorama, met zijn serres en zijn theetuin. Aan de andere kant van het veerplein kwam de paardenstallerij met ernaast 't kroegje voor het gewone volk: koetsiers,

veedrijvers, melkboeren en fabrieksarbeiders. Het kroegje droeg de toepasselijke naam Wachtlokaal.

Maar naast die grandeur met z'n 19-de eeuwse deftigheid kwamen de arbeiders en de scholieren, die massaal gebruik maakten van de pont naar Dordt. En natuurlijk kwam er naast het wachthokje en het pissoir een verkooppunt van snacks. De favoriete zure bom werd weldra opgevolgd door het patatje. En, 't tentje floreerde! In de jaren 50 verrees een klein cafetaria, dat decennialang door de familie Veen werd geëxploiteerd. Hier op het pleintje verzamelde zich de jeugd, hier ontloken talloze liefdes.

De oudere jeugd nam bezit van 't Panorama, allereerst om er te biljarten, aan de tap ontstonden de verhalen, gevoed door de werkers van buitenaf, die door de week hier in de kost lagen. 't Panorama was inmiddels haar 19-de eeuwse chique verloren, maar bloeide op in de jaren 60 en 70.

En toen kwam de schaalvergroting in de scheepvaart. De gevaarlijke bocht ter plekke van het veer moest worden verruimd, want de duwkonvoeien hadden er last van. De macht van de Rotterdamse haven besliste het lot van 't Veer, dat door de aanleg van de Merwedeburg toch al was gedegradeerd tot voet- en fietsveer. Het Veerplein werd afgegraven, Het mooiste plekje van Papendrecht werd opgeofferd aan de havenbelangen!

Maar de verhalen blijven. Ze blijven voortleven in de hoofden van de Papendrechtters. En daarom is er een nieuw boek, de opvolger van *Onder aan 't Veer*. En nu niet denken: alweer? Nee, mooie herinneringen moeten worden gekoesterd. En mooi was het daar onderaan het veer, daar waar je als kind de rivier kon beleven met aan de overkant de grote stad, die zich 's zomers koesterde in de avondzon. Daar waar je zittend in de serre van 't Panorama kon genieten van een biertje, onderwijl de voorbijvarende schepen bewonderend, daar waar je de heldere kinderstemmen in de speeltuin kon horen klinken, terwijl de ouders deftig zaten te doen in de theetuin onder de grote kastanjabomen. Die herinneringen zijn dierbaar!

Niet alle verhalen in dit boek komen uit het roemruchte verleden, 'toen alles beter was'. Natuurlijk niet! Verhalen komen van alle kanten, ze zijn de *continuing story* van mensen als antwoord op hun ervaringen, veelal aanhakend aan de actualiteit, soms als oprisping van het verleden. Ze moeten verteld worden, dat is een ding dat zeker is!

Het boek eindigt met een detectiveachtig verhaal, qua sfeer zeer afwijkend, maar qua locatie passend, namelijk in de polder.

Veel leesplezier!

De Oude Muur

Wat bindt me nog aan het dorp waar ik werd geboren? Eigenlijk weet ik dat niet. Veel is er niet meer. Het Veerplein – eens het hart van ons dorp – werd lang geleden opgeofferd aan de verbreding van de rivier, scheepvaartbelangen gingen voor. Slechts herinneringen blijven over: het rustieke veerhuis Panorama met zijn serres en zijn theetuin, de kastanjabomen, het grote huis van de familie Van der Peijl, het cafetaria van Piet Veen en het Wachtlokaal met de fietsenstalling. Nieuwbouwwijken verdreven de weilanden, de winkeltjes aan de dijk moesten wijken voor een modern winkelcentrum, waar sfeer en gezelligheid verboden lijken. En toch, ik houd van dit dorp, de lelijkheid ten spijt, beseffend dat je geboortegrond je nooit loslaat. Ik troost me met de gedachte dat ‘t Zand, de dijk en het Eiland er nog zijn, in volle glorie!

Maar het belangrijkste is de rivier, weliswaar ontgaan van vrijwel alle strandjes, maar nog steeds boeiend. De vrachtscheepjes zijn vervangen door containerschepen, voor de stoomsleepboten met zes of meer rijnaken er achter zijn de zesbaks duwkonvoeien gekomen, de veerponten hebben plaatsgemaakt voor waterbussen. Sneller en groter is hun parool. De rivier bepaalde de identiteit van ons dorp en doet dat nog steeds!

Vaak wandel ik langs de rivier en dan kom ik weer langs de plekken uit mijn jeugd. Ik kom langs de kerk, die gelukkig weer getooid is met de oude spits, 't Zand waar opa en oma in hun kleine huisje woonden, langs de IJspolder waar we 's winters schaatsten en de Pontonniershaven, eens verboden militair gebied, nu omgetoverd tot prachtige jachthaven.

Halverwege het Aviolandapad kijk ik naar de plek waar eens strandje De Noord was. Hele zomers in onze jeugd brachten we daar door: we zwommen, speelden, bouwden hutten, maakten vriendschappen, een enkele keer ruzie. In gedachte hoor ik de kinderstemmen klinken. Helaas, er is niets meer, zelfs het witte huis met het torentje aan de overkant is afgebroken.

Het bruggetje over de Gantel is er gelukkig nog. Het is een replica, maar vooruit dan maar, het lijkt erop. Mijn geboortehuis aan de Julianastraat staat er ook nog. Aan de achterkant is de brandgang, die begint achter de huizen van de Beatrixstraat en uitmondt op de Havenstraat. Daar, op die hoek, is de oude muur, waarin we als kinderen met een scherpe kiezelsteen onze namen krasten. Zouden ze er nog steeds staan? Gauw even kijken. Warempel, ik zie de initialen van onze buurjongens, van mijn broers, van mijn zusje. En kijk daar, daar sta ik! En verder naar rechts sta ik weer, niet zo hoog, want ik kon net schrijven.

Ik scan de muur nauwkeurig, probeer de initialen te koppelen aan de namen van de kinderen van toen. Wie waren ze, hoe zagen ze er ook al weer uit, waar zijn ze gebleven? Flarden van herinneringen schieten door mijn hoofd: spelende kinderen midden op de autoloze straat.

De oude muur met onze namen, hij is de enige getuige van dat we er toen waren. Een monument in de tijd!

Mijn zus heeft over deze muur een gedicht gemaakt. Telkens als ik het lees komen de herinneringen weer boven: zo mooi!

De Oude Muur

Mijn oude huis, de stille straat,
de uitgesleten stoep.
Waar ik de zon
vanuit mijn raam
goudgeel zag ondergaan,
die kleine smalle haven.

En daar, die oude rode muur
met ingekraste namen
in hoekig kinderschrift.
Hier sta ik stil
en zoek de initialen.

Mijn naam staat onderaan,
de krassen zijn versleten,
de letters bijna uitgewist.
Zal iemand onze
namen weten?

Ik maak wat foto's,
ach, voor wie.
Want alle tekens
staan voor eeuwig
in mijn hart gegrift.

En straks als deze muur
met veel geweld
wordt neergehaald,
het winkelcentrum
hier verrijst,
weet niemand meer
hoe wij daar speelden
geen spoor meer overblijft.

Nelly Lausberg-van Os

De Witte Brug

I. De brug

De Witte Brug, wie kent 'm niet! Vraag een willekeurige Papendrechtster of hij de Witte Brug kent en je krijgt gegarandeerd een antwoord. Iedereen kent 'm en iedereen heeft er een verhaal over. Eigenlijk is de Witte Brug de beroemdste brug in Papendrecht!

'Maar,' hoor ik een enkele keer, 'dat is toch de Merwedebrug?'

Op zo'n moment voel ik een onbedwingbare irritatie bij me opkomen. Natuurlijk niet! Die rotbrug was er in 1967 verantwoordelijk voor dat het veer naar Dordrecht degradeerde tot een saai voetgangerspontje voor hoofdzakelijk scholieren. Die brug belichaamde ook nog eens de intrede van de moderne tijd: alles moest sneller, zowel over de weg als over het water. Tegelijkertijd met de bouw van die rampenbrug werd de rivier verruimd vanwege de scheepvaartbelangen. Praat me dus alsjeblieft niet van de Merwedebrug. Die was een ramp en is het nog steeds! 1967 dient tot rampjaar uitgeroepen te worden!

Terug naar de Witte Brug met z'n verhalen, die vreemd genoeg in twee categorieën uiteenvallen: het allochtone en het autochtone! De door mij gehanteerde terminologie volgt trouwens niet de gangbare en heeft helemaal niets met

indeling naar ras te maken, maar des te meer naar herkomst. Onder autochtoon versta ik de dorpeling, die hier geboren en getogen is, werkte in de polder, in de weg- en waterbouw, desnoods bij Aviolanda. Wars van modern gedoe. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg! Zo eentje dus! De rest is allochtoon, de stedeling van buiten, die het waagde zich in een met kranten dichtgeplakt dorp te vestigen en er voor zorgde dat het dorp opstootte in de vaart der volkeren. Verdienstelijk, maar moest dat nou?

Voor pakweg 1960 was het overgrote deel van de Papendrechtse bevolking hier geboren en getogen. Oké, een enkele keer kwam er een vrijer uit Sliedrecht, Alblisserdam of elders uit de polder, die viel op een Papendrechtse schone en die zich helaas niet door rivalen liet wegpesten, maar dat was het dan wel zo'n beetje. Kortom, onze cultuur was zacht gezegd nogal op zichzelf, autochtoon dus.

Vanaf 1955 ging het schuiven. Eerst kwamen de Drentenaren, gevolgd door de Indische Nederlanders, maar die werden na wat kortdurende vechtpartijtjes tussen de kinderen spoedig ingepast. Het was de overgangslaag naar de moderne tijd, maar gelukkig sprak die binnen de kortste keren Papendrechts! We waren weer onder elkaar. Was je christelijk, dan ging je korfballen bij PKC, was je heiden, dan ging je voetballen. Duidelijk toch? Wij waren de autochtonen!

Na 1960 kwam de overloop uit Rotterdam, waarvoor de Westpolder werd volgebouwd. Binnen 10 jaar werd Papendrecht een buitenwijk van Rotterdam, zelfs Dordtenaren verlieten hun eiland om zich hier te vestigen! Brave mensen hoor, daar niet van, maar wat weten die nou van de polder? Niks toch? En dan die gekke dialecten! Rotterdammers die achter elk werkwoord een t plaatsen, en Dordtenaren die tegen elke è een à zeggen! Rare jongens! Kijk, dat waren nu de allochtonen!

Het allochtone verhaal over de Witte Brug is meestal merkwaardig kort. Uit de ogen van de verteller straalt een zekere angst. Aarzelend vertelt hij dat naast dat brugje over de A15 een tandartsencentrum met die naam is gevestigd.

Het blijkt het martelcentrum van Papendrecht te zijn, een plek waar je alleen gedwongen naar toe gaat!

Schril tekenen zich de autochtone verhalen hierbij af. Jeugdherinneringen borrelen op. Op de zomerse zondagen moest je hier zijn. Hier was wat te beleven, hier viel wat te vrijen, ver van de dorpskern, maar niet ver genoeg voor de roddelverhalen. Kortom, de Witte Brug was dé ontmoetingsplaats, daar zat je midden in de stilte, in de natuur, die hooguit één keer per uur werd verstoord door een passerende auto!

Is het nu duidelijk? Bij de Witte Brug horen verhalen, verhalen uit een ver verleden. Maar voordat we ons daarin verliezen, is het zaak voor eens en voor altijd uit te leggen waarover we het hebben als we met ontzag spreken over de Witte Brug.

Als je de plattegrond van Papendrecht nauwkeurig bekijkt, valt je onmiddellijk de kaarsrechte noordgrens op. Vanuit het westen volgt de grens rijksweg A15; ter hoogte van de Veerweg buigt de grens af en volgt ze de oude Achterdijk. Zonder enig historisch besef doorklieft de A15 de Veerweg en de noordelijke Oostpolder! De aanleg van de A15 vond plaats in de jaren 30 van de vorige eeuw. Het was een tweebaansweg, geplaveid met betonplaten; aan de zuidzijde was er een losliggend fietspad. Belangrijke elementen waren de brug over de Noord en de viaducten ter hoogte van Papendrecht, de Baanhoek, Sliedrecht-Oost en Boven-Hardinxveld. In het najaar van 1939 werd de A15 geopend, een half jaar later brak de oorlog uit. Merkw aardig genoeg stond de rijksweg niet op de stafkaarten van de Duitsers. De brug over de Noord kreeg de bijnaam: de vergeten brug.

De rijksweg zorgde voor de verminking van Polder Papendrecht. Dit aangedane leed moeten we trouwens nooit vergeten. Want, er komt een moment dat tijdens één of andere milieudiscussie de beslissing om de rijksweg aan te leggen zal worden bestempeld als de grootste dwaling van de vorige eeuw! Met wat handig manoeuvreren zit hier vast nog wel een rijke financiële vergoeding in! Bestuurders der

gemeente Papendrecht: hou 't geheim, maar ogen en oren open en op tijd toeslaan!

De grootste aanslag op de polder was de doorsnijding van de Veerweg, de oudste weg in de Alblasserwaard! Die liep vroeger (voor 1939 dus) ononderbroken van het Papendrechts Veer naar Oud-Alblas. De weg begon schuin tegenover het oude Veerhuis op de dijk. Eigenaar Wapperom dreef hier een herberg. Hij was ook de eerste burgemeester van Papendrecht, kennelijk een bijbaantje in die tijd. Niet alleen hoge heren bezochten de herberg, ook de boeren uit de polder kwamen er vaak. Hier was immers het veer, dat de toegang vormde naar de grote stad Dordrecht.

Het begon met de Veerstoep, die steil van de dijk naar beneden liep. Na 100 meter, ongeveer ter hoogte van de boerderij van Van der Kevie, ging de Stoep - in de volksmond: d'n Hobbel - over in een kaarsrechte weg, die tot aan de Achterdijk liep. Aan de rechterkant was een sloot, die de boeren gebruikten om met hun schouwen hun producten, voornamelijk melk en vee, aan te voeren. Na de Achterdijk boog de weg af naar links om vervolgens weer in rechte lijn door te lopen naar Oud-Alblas. Kijk maar eens goed: links van de Witte Brug zie je een bomenhaag. Kijk nog wat beter en dan zie je dat tussen de bomen een karrenspoor heeft gelopen! Denk vervolgens de A15 even weg en dan zie je dat dit karrenspoor precies uitkomt op de Veerweg ten noorden van de A15! Voila!

Over de sloot van de Achterdijk, de Botersloot, lag een houten brug, wit geschilderd! Om deze brug draait 't. Dit was de Witte Brug, de enige originele Witte Brug! Ja, daar staan jullie van te kijken, hé?

Nu pas wordt het jullie duidelijk dat die wegenbouwers niet alleen de Veerweg verkrachtten, maar ook de naam van de brug over de Botersloot jatten om aan hun megalomane viaduct te geven! Ja, zo is het gebeurd, en nu is het te laat! Iedereen noemt het viaduct nu de Witte Brug. Je hier tegen verzetten heeft geen zin meer, te meer daar het origineel over de Botersloot al honderd jaar geleden is verdwenen!